

contrareformatie, met korte verwijzingen naar het staatse deel van het hertogdom, N. Maddens analyseert de toestand van de kasselrij Ieper in 1589. A. Jans tenslotte slaat vast een record. Zijn bijdrage van twee pagina's over tussen 1574 en 1597 vanwege de kerk aan Mechelse pastoors voorgeschreven lectuur breekt even abrupt af als de Leuvense tuinen op de rand van het dal van de Dijle.

In de sectie over de geschiedenis van de universiteit van Leuven levert J. Roegiers een eerste, breed opgezette verkenning van de carrières van professoren die daar tussen 1425 en 1797 doceerden. Een heel ander aspect van de universitaire samenleving belichten E. de Maesschalck en C. Vandenghoer in hun interessante uiteenzettingen over tuchtproblemen en studentencriminaliteit in de vijftiende en de zeventiende eeuw. G. Coudere gaat in haar bijdrage over de studenten aan de Rijksuniversiteit Leuven (1817-1835) in op een fase uit het bestaan van de universiteit die lange tijd in het vergeetboekje bleef. Zij bespreekt de aantallen, het recruiteringsgebied, de sociale afkomst en het studieverloop van de studenten. Terecht wordt hieruit geconcludeerd dat de Rijksuniversiteit Leuven verre van onbelangrijk was.

Zeer vermeldenswaardig is verder de beschrijving door M. Gielis van een Leuvense 'heksenhamer' van de vijftiende-eeuwse hoogleraar Johannes Beetz. Met zijn behoudende benadering van de verschijnselen duivelspact en bijgeloof was hij geen verre voorloper van de Verlichting, maar wel een verademing voor de slachtoffers van de in zijn tijd aangewakkerde heksenwaan. Veel dichter bij het heden staan H. Houbrechts en L. Vos met hun artikelen over respectievelijk de oprichting van de Historische Kring in Leuven, 1935-1940, en de vergelijking tussen de twee studentenopstanden van 1924/1925 en 1968.

Ook onder het hoofdje historiografie vindt de lezer belangwekkende artikelen. G. Janssens gaat in op de anabasis van Gachard naar de archieven van Simancas. De problemen die deze bronnenuitgever ondervond, werpen nieuw licht op het resultaat van zijn doorzettingsvermogen. J. Tollebeek licht een tip op van de sluier die nog steeds lag over zowel de prilste geschiedenis van de *Revue d'histoire ecclésiastique* als de belangrijkste oprichter, kanunnik Cauchie. Het verleden van de Vlaamse beweging komt aan de orde in de verhandeling van H. Verschaffel over de beeldvorming rond Marnix van Sint Aldegonde in de negentiende eeuw en van L. Wils over de activist Hendrik Jozef Elias.

De geleerde aan wie deze bundel is opgedragen, kan zeer tevreden zijn over dit indirecte gevolg van al zijn inspanningen.

J. Roelevink

P. J. A. N. Rietbergen, ed., *De periferie in het centrum. Opstellen door collegae aangeboden aan M. G. Spiertz bij gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum* (Nijmeegse publikaties over de nieuwe geschiedenis I; Nijmegen: [Katholieke Universiteit Nijmegen], 1986, 165 blz.).

De vakgroep nieuwe geschiedenis heeft een VWF-programma lopen over de centrum-periferie problematiek in de geschiedenis van de staat en de katholieke kerk in de nieuwe tijd. De acht artikelen in deze bundel die het karakter heeft van een overigens sober uitgevoerd Festschrift zijn ten dele door deze problematiek geïnspireerd.

De bundel opent met een artikel van G. A. M. Beekelaar over de Gelderse adel in de eerste helft van de negentiende eeuw (5-20). Hij concludeert, dat deze groep in Gelderland een grotere sociaal-politieke macht had dan in enige andere Noordnederlandse provincie. Het onderwerp leent zich voor uitwerking in een boek.

Een perifere stad die zich in de zestiende eeuw verzette tegen de groeiende macht van het centrum was Maastricht. J. H. J. Geurts analyseerde in zijn artikel (21-60) het verzet van het Maastrichtse stadsbestuur tegen de pogingen van Karel V in zijn kwaliteit als hertog van Brabant om de stad te integreren in het Brabantse rechtssysteem. De beschrijving van de juridische procedures wordt verlevendigd door uiteenzettingen over de symboliek die de Trichtse burgers hanteerden om hun streven te visualiseren.

Over de Europese buitenlandse politiek handelt de bijdrage van J. S. A. M. van Koningsbrugge (61-76). Hoewel de Zweedse koning Karel XII op de eerste plaats machtspolitieke doeleinden nastreefde, hechte hij toch aan de traditionele rol van Zweden als voorvechter van het protestantisme in Europa. Zo wist hij in 1707 te bewerkstelligen, dat de lutheranen in Silezië vrijheid van godsdienstuitoefening verkregen.

P. J. A. N. Rietbergen zocht naar boedelinventarissen van pastorieën en parochiekerken. Met enige reserve meent hij op grond van 10 inventarissen uit de late zeventiende en de vroege negentiende eeuw te mogen concluderen, dat de kerken sober, bijna puriteins, waren uitgerust en dat het boekenbezit een beperkte reikwijdte had. Het is overigens nog maar de vraag, of de geestelijken ook inderdaad lasen wat er in hun boekenkast prijkte.

Een interessant onderwerp wordt door A. W. F. M. van de Sande aangesneden in zijn artikel over de negatieve beeldvorming over Noordbrabanders zoals deze kort voor 1800 ontstond (95-108). Hij verbindt dit met het antipapisme dat de reactie vormde op het streven van de katholieke notabelen naar meer macht. De schrijver heeft te weinig oog voor het feit, dat er veel waar stak in de bewering van protestantse schrijvers als S. Hanewinkel en G. K. van Hogendorp. De katholieke notabelen waren uit op meer overheidsfuncties, maar dit staat nog niet gelijk aan de emancipatie van de katholieke bevolking, terwijl het ook niet hoeft te leiden tot een verbetering van de economische toestand. En hoe dachten de katholieke bewoners van de grote Brabantse steden eigenlijk over de bevolking van de arme Kempen, de landstreek waartoe het grootste deel van Noord-Brabant behoorde?

H. de Schepper analyseerde vijf ketterplakkaten uit 1561-1564 (109-122). In een bijlage wordt het voor Holland bestemde plakkaat uit 1564 uitgegeven. De intensieve controle op het maatschappelijk verkeer, die deze plakkaten beoogden, is verbazingwekkend en verklaart de angstpsychose die in deze jaren velen in zijn greep had.

Lokaalhistorisch van opzet is het artikel van D. J. W. Weckx-Brummans over de Roermondse armenzorg in de achttiende eeuw (123-133). Armenzorg en onderwijs gingen hand in hand, terwijl de armenzorg werd gecentraliseerd in een instituut, het Hospitaal Generaal.

Het slotartikel van L. H. M. Wessels handelend over de geschiedschrijving van de Verlichting in Nederland valt aan te bevelen voor hen die zich op het onderwerp willen oriënteren (135-161). Tot ca. 1970 bestond er onder historici weinig waardering en aandacht voor deze periode uit de cultuurgeschiedenis. Men redeneerde vanuit de tegenstelling rede-openbaring en zag de Verlichting per definitie als antigodsdienstig. Recente studies hebben uitgewezen, dat deze twee in de achttiende eeuw heel goed samen konden gaan (men denke aan de populaire fysicotheologie) en dat de polarisatie zich vooral in Frankrijk voordeed.

A. C. M. Kappelhof

E. van Ermen, *De landelijke bezittingen van de heren van Wezemaal in de middeleeuwen*, II, *Onder Jan II (1417-1464)* (Belgisch Centrum voor landelijke geschiedenis publicatie nr. LXXXVII; Leuven: Belgisch Centrum voor landelijke geschiedenis, 1986, 174 blz., Bf600,-).